

Багато наших предків поклали своє життя в ім'я майбутнього. Історія нашого краю включає такі трагічні сторінки, як Соснівська битва під Конотопом, повстання Івана Болотникова, буремні 20-ті роки, подвиг наших дідів і батьків у Великій Вітчизняній війні, а останній Кошовий отаман Запорізької Січі Петро Калнишевський, якого не змогли ніякі тортури, перетворився на вічний символ вірності ідеї і саможертви в ім'я свого народу. То волелюбний скіфський дух покликав їх у вічність. Дух скіфів, котрі настільки любили свободу, що зупинили на своїй землі розростання могутньої Римської імперії. Дух скіфів, насипані чийми руками кургани і досі можна бачити по всій території нашого рідного краю. Земля наших предків єдина така, неповторна. Велика і вічна! Священна земля!

Джерела та література

1. Акічев Ш. М., Сахно А. І., Стеценко Г. І. Конотопщина: час, події, долі. – К. : Фолігрант, 2005. – 231 с
2. Сумщина від давнини до сьогодення. – Суми, 2000.
3. Список селений и общин в 13 уездах Курской губернии на 1886 год. Курская губерния. Труды местных комитетов о нуждах с/х промышленности. Т. XIX. – СПб., 1913.
4. ДАСО, Ф. 1685. Оп. I. Спр. 6. Арк. 6 – 8.
5. ДАСО, Ф. 14653 Оп. I. Спр. 1619. Арк 2, 312.
6. ДАСО, Ф. 2196. Оп. 9. Спр. 1375. Арк. 54 – 55.

Огієвська Р. І.

Сава Прокопович і Батурина

Із введенням у середині XVII століття адміністративно-територіального поділу України на полки та сотні, відбулася ієрархічна диференціація козацької старшини на генеральну, полкову та сотенну старшину. Найвищий рівень державної адміністрації посідала генеральна старшина, що складалася з найближчого оточення гетьмана і виконувала функції уряду Української козацької держави. З-поміж представників козацької старшини, які фігурували на політичному небосхилі гетьманського Батурина, особливу увагу привертає Сава Прокопович. Метою даного дослідження є уза-

гальнення матеріалу, який дасть можливість розкрити історію діяльності Сави Прокоповича та його роль у вирішенні найважливіших питань військової та цивільної адміністрації гетьманського Батурина XVII ст. В дослідженні до уваги бралися праці відомих істориків – О. Оглобліна, В. Кривошеї, С. Павленка.

Козацько-старшинський рід Савичів бере свій початок від Прокопа Кириловича, «міщанина Ніжинського обивателя Вороніжського» [1, 172]. Піднесення роду розпочинається від його сина, Сави Прокоповича (? – 1701): «Родоначальником Савичей был писар, конечно козацкий, а первоначально, вероятно, простой козак, впоследствии генеральный войсковой судья Сава» [2, 53]. Рік народження Сави Прокоповича невідомий, але маємо відомості, що в 1664 р. Сава отримує дозвіл московського царя Олексія Михайловича на відбудову містечка Вороніжа Ніжинського полку (нині селище Вороніж Шосткінського р-ну Сумської області), зруйнованого в ході бойових дій польським королем Яном Казимиром у 1663-1664 рр. [3, 422].

Вперше на урядовій арені Сава Прокопович з'являється у 1669 р. У січні того року їде з посольством від гетьмана Дем'яна Ігнатовича до Москви. Основною вимогою української сторони було виведення з більш-менш значних лівобережних міст царських військ на чолі з воєводами, які були введені під час гетьманства І. Брюховецького: «чтобы въ малороссійскихъ городахъ отнюдь не было великороссійскихъ воевод и ратныхъ людей» [4, 247]. 6 (16) березня 1669 р. у Глухові було укладено Глухівські статті. «Гетьман Дем'ян Ігнатович, і обозний, і військові судді, і полковники, і вся старшина, які були на раді, учинили віру, і до статей руки приклали». У складі сотників ніжинського полку, які взяли участь у підписанні статей, згадується і воронезький сотник Сава Прокопович [5, 93]. У 1671 р. гетьман призначає Саву Прокоповича на посаду переяславського полковника. У березні 1672-го Дем'яна Ігнатовича звинувачено у зраді і усунуто від влади.

17 червня 1672 р., на генеральній військовій раді в Козачій Діброві під Конотопом гетьманом Лівобережної України обрали Івана Самойловича. Новообраний гетьман здійснює серйозне оновлення складу генеральної старшини. Вводить перспективного діяча Саву Прокоповича до свого уряду, Конотопські статті він підписує як Генеральний писар [5, 150].

У березні 1677 р. генеральний писар С. Прокопович разом із генеральним суддею Іваном Домонтовичем та стольником Семеном Алмазовим за наказом Самойловича супроводжував колишнього гетьмана Правобережної України Петра Дорошенка до Москви [6, 30].

У 1687 р. під час невдалого Кримського походу було організовано змову проти гетьмана І. Самойловича. 7 липня козацька старшина подала донос на гетьмана, обвинувачуючи його в самовладстві, різних урядових зловживаннях, а головне – в таємних зносинах з кримським ханом і у військовій зраді. Старшинський блок, який виступив проти гетьмана І. Самойловича, складався з численної і впливової групи старих політичних противників гетьмана – «дорошенківців». До складу змовників входили: генеральний суддя Михайло Вуяхевич, полковники Яків Лизогуб і Григорій Гамалія, регент Генеральної військової канцелярії Василь Кочубей, особисті вороги І. Самойловича, колишня старшина – Родіон Думитрашко-Райча, Степан Забіла, Костянтин Солонина. До них приєдналися й представники генеральної старшини, близької до гетьмана – генеральний обозний Василь Борковський, генеральний осавул Іван Мазепа та генеральний писар Сава Прокопович.

У 1687 р. на Коломацькій раді при виборах нового гетьмана Сава Прокопович підтримує кандидатуру І. Мазепа. В цьому ж році піднімається по кар'єрних сходинках і входить до складу генеральної старшини у ранзі генерального судді. Отримує ознаки суддівської влади: військовий клейнод – «комишину», або як вона ще називалась «ліска судейська чорна гибанова, просто в срібло оправлена» та печатку, необхідну «для запечаткування закінчених справ». Суддівська печатка, яка належала Саві Прокоповичу, зберігається в фондовій колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського та була описана Ігорем Ситим: «Паперово-воскова, червоно-коричневий віск, кругла, діаметр 30 мм. Зображення: у колі суддівський жезл, обабіч якого півмісяць і зірка, між 2 колами йде напис: Печать Суд [и]й Его Царского Пресветлого Величества Запорожского» [7, 222].

Ставши гетьманом, Іван Мазепа пішов шляхом збільшення надань маєтків своєму старшинському оточенню. Генеральний суддя Сава Прокопович одним із перших отримав від гетьмана

універсал на «село Кудравку в уезде Сосницком лежащее з дворцем, з млинамы, з гутою на рекою Лютою стоячою и з бором до тоей гути належным, так же с полямы пахатными, с сеножатмы и всякими угоди, здавна до того села належачими; да дворик, в Воронеже против колоды стоячий, именующийся Бражин, ствержаем теж млины его власного суммою покупление два о шести колах на реце Есмань стоячие ...» [8, 13].

У 1689 р. Сава Прокопович супроводжував у складі посольства гетьмана Івана Мазепу в поїзді до Москви: «10 серпня у Москву прибув з великим посольством гетьман І. Мазепа. Його супроводжували генеральний обозний В. Борковський, генеральний суддя Сава Прокопович, генеральний писар В. Кочубей» [9, 83]. Перебуваючи на посаді генерального судді, часто виконував дипломатичні доручення гетьмана, але безпосереднім обов'язком генерального судді був розгляд судових справ. У 1691 р. генеральний суддя Сава Прокопович розглядав справу за скаргою новолинського козака Федора Гриценка про незаконне вирубування його приватного лісу. Справа була вирішена на користь позивача з підписом генерального судді Сави Прокоповича [8, 428]. У 1699 р. в Батурині генеральний суддя Сава Прокопович розглядав судову справу бунчукового товариша Данила Забіли, який подав донос на гетьмана І. Мазепу, обвинувачуючи його в «зраді» [10, 194]. Рішенням Генерального військового суду Данило Забіла був засуджений до смертної кари, яку в останню мить замінили на заслання. У Данила Васильовича Забіли конфіскували майно та відправили в заслання до Архангельської губернії.

Маємо відомості про володіння генерального судді Сави Прокоповича в Батурині, які підтверджує випис із батуринських міських книг за 1697 р. У купчому документі вказано, що того року у батуринського жителя Каленика Тертичника генеральний суддя Сава Прокопович придбав «двор за плацом, з будинком и з огородцем, за певною суму золотых сто и двадцеть монеты доброй лечбы литовской» [2, 154]. Також Сава Прокопович в Батурині володів «млином та хатою при нем» [2, 155].

У 1700 році, у зв'язку з хворобою, Сава Прокопович полишив суддівський уряд. У 1701 році перестало битись серце цього політичного діяча Гетьманщини. Його гідним наступником та спадкоємцем став син Семен Савич (прізвище отримав від імені

батька). У 1701 р. гетьман І. Мазепа призначив його на посаду писаря Генерального військового суду. У 1709 – 1723 роках, за гетьмана Івана Скоропадського та наказного гетьмана Павла Полуботка Семен Савич посідав уряд генерального писаря.

Отже, Сава Прокопович залишив помітний слід в історії Лівобережної України XVII ст. Зробити таку блискучу кар'єру могла тільки здібна, обдарована та авторитетна особа в колі генеральної старшини.

Джерела та література

1. Кривошия В. В. Національна еліта Гетьманщини (персональний склад та генеалогія: 1648-1782 рр.) / В. Кривошея. – К. : ІПіЕД НАНУ 1998. – Ч. 1. – 269 с.
2. Пять документов рода Савичей // Киевская старина. – 1887. – Т. XIX. – С. 153 – 158.
3. Лазаревский А. Описание Старой Малороссии. – Т. 2: Полк Неженский. – К., 1893. – 560 с.
4. Костомаров Н. Руина. Историческая монография 1663-1687. Гетьманства Брюховецького, Многогрішного и Самойловича. Т. 15. Ч. 3. – СПб. – М., 1882. – 695 с.
5. Величко С. Літопис/С. Величко. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1991. – 640 с.
6. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. – СПб., 1885. – Т. 13. – 420 с.
7. Ситий І. Старшинські печатки Мазепинської доби // Гетьман Іван Мазепа: постать, оточення, епоха: збірник наукових праць. – К., 2008, – С. 209 – 241.
8. Павленко С. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2007. – 1144 с.
9. Павленко С. Міф про Мазепу / С. Павленко. – Чернігів: Сіверянська думка, 1998. – 245 с.
10. Оглоблін О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. – Нью-Йорк-Київ-Львів-Париж-Торонто, 2001. – 461 с.

Оліцький В. О.

Кримінальне переслідування священика міста Конотоп В. Прохоренка (1920 – 1921 рр.)

Для історичної науки не втрачає актуальності тема репресій радянського тоталітаризму. Більшовицькі репресії в Україні розпочалися із встановленням радянської влади, переслідуванню піддавалися усі невдоволені або ті, хто гіпотетично міг бути неза-